

ไทยกับรัฐบาลกั๋วหมินต๋งที่ไต้หวัน: ลัทธิชาตินิยมจีนและการลดระดับความสัมพันธ์ทางการทูต ในช่วง ค.ศ. 1949 – 1957¹

สิทธิพล เครือรัฐติกาล²

วันที่รับบทความ: 20 มกราคม 2565
วันที่แก้ไขครั้งสุดท้าย: 25 กุมภาพันธ์ 2565
วันที่ตอบรับตีพิมพ์: 14 มีนาคม 2565

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับรัฐบาลกั๋วหมินต๋งหลังจากย้ายไปไต้หวันเมื่อ ค.ศ. 1949 โดยชี้ให้เห็นว่า แม้จะยังรักษาความสัมพันธ์ทางการทูตกับไต้หวันและไม่รับรองรัฐบาลสาธารณรัฐประชาชนจีน แต่รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ก็ลดความสัมพันธ์กับไต้หวันลงเป็นระดับอุปทูตเพื่อหวังสกัดกั้นอิทธิพลของรัฐบาลกั๋วหมินต๋งในหมู่ประชาชนจีนในไทย หรือกล่าวได้อีกอย่างหนึ่งว่า ก่อนการรัฐประหารของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากสหรัฐอเมริกาเมื่อ ค.ศ. 1957 การต่อสู้กับลัทธิคอมมิวนิสต์ก็ยังไม่ใช่ปัจจัยกำหนดสำหรับไทยในการดำเนินความสัมพันธ์กับทั้งไต้หวันและจีนมากเท่ากับการสกัดกั้นลัทธิชาตินิยมจีนเพื่อให้ประชาชนจีนในไทยมีความภักดีทางการเมืองต่อรัฐไทย

คำสำคัญ ไทย, จีน, ไต้หวัน, ลัทธิชาตินิยมจีน, ความสัมพันธ์ทางการทูต

¹ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง “ไทยกับรัฐบาลกั๋วหมินต๋งที่ไต้หวัน: จากพันธมิตรในสงครามเย็นสู่ความสัมพันธ์ที่ไม่เป็นทางการ (ค.ศ. 1949 – 1994)” ซึ่งได้รับทุนสนับสนุนจากกองทุนวิจัยวิทยาลัยสหวิทยาการ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ปีงบประมาณ พ.ศ. 2565

² รองศาสตราจารย์ ดร. วิทยาลัยสหวิทยาการ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กรุงเทพฯ 10200 อีเมล: ajarnko@tu.ac.th

Thailand and the Kuomintang Government on Taiwan: Chinese Nationalism and the Downgrade of Diplomatic Relations from 1949 to 1957³

Sitthiphon Kruarattikan⁴

Received: 20 January 2022

Revised: 25 February 2022

Accepted: 14 March 2022

Abstract

This article aims to analyze the relations between Thailand and the Kuomintang government after its relocation to Taiwan in 1949. It argues that while maintaining diplomatic relations with Taiwan and not recognizing the government of the People's Republic of China, the Phibun government downgraded its relations with the former to the level of chargé d'affaires in order to block the Kuomintang's influence over the Chinese community in Thailand. In other words, before the U.S.-backed coup by Field Marshal Sarit Thanarat in 1957, the determining factor for Thailand in dealing with both Taiwan and China was not the fight against communism so much as the suppression of Chinese nationalism in order to win political loyalties from the overseas Chinese community.

Keywords Thailand, China, Taiwan, Chinese Nationalism, Diplomatic Relations

³ The article is part of the research project entitled “Thailand and the Kuomintang Government on Taiwan: From Cold War Allies to Unofficial Ties (1949 – 1994)” funded by Thammasat University's College of Interdisciplinary Studies Research Fund, Fiscal Year 2022.

⁴ Associate Professor, Ph.D., College of Interdisciplinary Studies, Thammasat University, Bangkok, 10200. Email: ajarnko@tu.ac.th

1. บทนำ

ราชอาณาจักรไทยสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับสาธารณรัฐจีน (The Republic of China) เมื่อวันที่ 23 มกราคม ค.ศ. 1946 ต่อมาหลังจากที่พรรคก๊กมินตั๋งของจอมพลเจียงไคเช็ค (Chiang Kai-shek) พ่ายแพ้ต่อพรรคคอมมิวนิสต์จีนของเหมาเจ๋อตง (Mao Zedong) ในสงครามกลางเมืองเมื่อ ค.ศ. 1949 จนต้องย้ายรัฐบาลจากกรุงนานกิงบนแผ่นดินใหญ่ไปยังกรุงไทเปบนเกาะไต้หวัน รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ก็ยังรักษาความสัมพันธ์ทางการทูตกับรัฐบาลดังกล่าว โดยสนับสนุนให้รัฐบาลนี้มีที่นั่งในสหประชาชาติอยู่ต่อไป และไทยก็ไม่รับรองรัฐบาลสาธารณรัฐประชาชนจีน (The People's Republic of China) ที่กรุงปักกิ่งจนถึง ค.ศ. 1975 ทั้งนี้งานวิชาการส่วนใหญ่มักอธิบายว่า ความหวาดกลัวลัทธิคอมมิวนิสต์เป็นปัจจัยสำคัญทำให้ไทยไม่รับรองรัฐบาลเหมาเจ๋อตงเมื่อ ค.ศ. 1949 (จุลชีพ ชินวรโรณ, 2549, น. 8; ธาณี สุขเกษม, 2525, น. 55) แต่ข้อเท็จจริงอีกด้านหนึ่งที่ถูกมองข้ามก็คือ แม้จะคงความสัมพันธ์ทางการทูตกับรัฐบาลก๊กมินตั๋งเอาไว้ แต่ไทยก็ไม่ส่งเอกอัครราชทูตไปประจำที่ไต้หวันจนถึง ค.ศ. 1958 ขณะที่ไต้หวันก็ปล่อยให้ตำแหน่งเดียวกันที่กรุงเทพฯ ว่างลงในช่วง ค.ศ. 1950-1956 เช่นกัน โดยทั้งสองฝ่ายแต่งตั้งอุปทูตให้รักษาการแทน

บทความนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร โดยมุ่งวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับรัฐบาลก๊กมินตั๋งตั้งแต่การสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตเมื่อ ค.ศ. 1946 ตามด้วยการลดระดับความสัมพันธ์หลัง ค.ศ. 1949 ความพยายามของรัฐบาลดังกล่าวที่จะรักษาอิทธิพลในหมู่ประชาชนจีนในไทย และสิ้นสุดการศึกษาเมื่อจอมพล ป. พิบูลสงคราม สิ้นอำนาจหลังการรัฐประหารของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เมื่อเดือนกันยายน ค.ศ. 1957 โดยใช้แหล่งข้อมูลปฐมภูมิที่สำคัญ ได้แก่ เอกสารของรัฐบาลก๊กมินตั๋งซึ่งเก็บไว้ที่สำนักประวัติศาสตร์ชาติ (Academia Historica) ณ กรุงไทเป สิ่งพิมพ์เผยแพร่ของรัฐบาลก๊กมินตั๋ง และบันทึกความทรงจำของนักการทูตไต้หวัน โดยนำมาประกอบกับแหล่งข้อมูลอื่นๆ ที่มีผู้ศึกษาหรือรวบรวมไว้แล้ว ทั้งนี้ผู้เขียนจะชี้ให้เห็นว่า การที่รัฐบาลไทยหวาดระแวงลัทธิชาตินิยมจีนมาตลอดตั้งแต่ต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 ทำให้เมื่อพรรคก๊กมินตั๋งพ่ายแพ้ในสงครามกลางเมืองและย้ายไปไต้หวัน รัฐบาลไทยก็อาศัยจังหวะนี้ลดระดับความสัมพันธ์กับรัฐบาลกรุงไทเปเพื่อสกัดกั้นอิทธิพลของรัฐบาลดังกล่าวในหมู่ประชาชนจีนในไทย หรือกล่าวได้อีกอย่างหนึ่งว่า แม้จะไม่รับรองรัฐบาลสาธารณรัฐประชาชนจีน แต่การต่อสู้กับลัทธิคอมมิวนิสต์ก็ยังไม่ใช่ปัจจัยกำหนดสำหรับไทยในการดำเนินความสัมพันธ์กับทั้งไต้หวันและจีนในช่วง ค.ศ. 1949-1957 มากเท่ากับการสกัดกั้นลัทธิชาตินิยมจีนเพื่อให้ประชาชนจีนโพ้นทะเลมีความภักดีทางการเมืองต่อรัฐไทย

2. การสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างไทยกับสาธารณรัฐจีนเมื่อ ค.ศ. 1946

ไทยกับจีนมีการติดต่อกันในระบบบรรณาการ (Tribute System) มาตั้งแต่ ค.ศ. 1282 ซึ่งตรงกับสมัยสุโขทัยและราชวงศ์หยวน แม้ว่าความสัมพันธ์ดังกล่าวจะมีความไม่เท่าเทียม เพราะจักรพรรดิจีนถือว่าตนเป็นโอรสแห่งสวรรค์และจักรวรรดิของพระองค์คือศูนย์กลางแห่งอารยธรรม ขณะที่ไทยและทั่วโลกจะต้องยอมรับสถานะที่ต่ำกว่าและส่งบรรณาการไปถวายจักรพรรดิจีนตามระยะเวลาที่กำหนด แต่กษัตริย์ไทยก็ยอมรับเรื่องนี้เพื่อผลประโยชน์ทางการค้า (สืบแสง พรหมบุญ, 2525, น. 168) อย่างไรก็ตาม เมื่อถึงกลางคริสต์ศตวรรษที่ 19 ผลประโยชน์ดังกล่าวก็ลดลงเนื่องจากการเข้ามาของชาติตะวันตกซึ่งมีเรือที่ทันสมัยกว่าเรือสำเภาและเรียกร้องให้ยกเลิกระบบการค้าแบบผูกขาดโดยรัฐซึ่งทั้งไทยและจีนใช้อยู่ ต่อมาหลังจากอังกฤษทำสนธิสัญญานานกิง (Treaty of Nanjing) กับจีนเมื่อ ค.ศ. 1842 ชาติตะวันตกก็สามารถเข้าถึงตลาดจีนได้สะดวกขึ้นจนทำให้บทบาทของไทยที่เป็นผู้จัดหาสินค้าจากจีนสิ้นสุดลง (สารสิน วีระผล, 2548, น. 222) พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงทรงส่งคณะทูตไปถวายบรรณาการแก่จักรพรรดิแห่งราชวงศ์ชิงของจีนเป็นครั้งสุดท้ายเมื่อ ค.ศ. 1853

ในต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 เมื่อต้องเผชิญกับกระแสชาตินิยมจีนที่ขึ้นสูงหลังจากญี่ปุ่นทำสงครามชนะรัสเซียเมื่อ ค.ศ. 1905 และขบวนการปฏิวัติหงเหมิงฮุย (Tongmenghui) ของนายแพทย์ซุนยัตเซ็น (Sun Yat-sen) ที่ถือกำเนิดขึ้นในปีเดียวกัน รัฐบาลราชวงศ์ชิงจึงต้องพยายามหาแรงสนับสนุนทางการเมืองและการเงินจากชาวจีนทั่วโลกเพื่อช่วงชิงความได้เปรียบเหนือขบวนการปฏิวัติ ดังจะเห็นได้จากเมื่อ ค.ศ. 1909 มีการออกกฎหมายสัญชาติซึ่งยึดหลักสิทธิโดยสายโลหิต (Jus Sanguinis) นั่นคือ ผู้ที่มีบิดาสัญชาติจีนก็จะได้รับสัญชาติจีนไปด้วย ไม่ว่าพวกเขาจะเกิด ณ ที่ใดในโลก เรื่องนี้สะท้อนความพยายามของราชวงศ์ชิงที่จะรักษาความสัมพันธ์กับชาวจีนทั่วโลก ซึ่งรวมถึงไทยที่มีชาวจีนอาศัยอยู่จำนวนมาก ทั้งนี้ในครั้งหลังของทศวรรษ 1900 ราชวงศ์ชิงพยายามติดต่อไทยเพื่อขอสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตตามแบบสากลอยู่หลายครั้ง แต่ขณะนั้นระบอบกษัตริย์ในไทยกำลังไม่พอใจรัฐบาลไทยที่เพิ่มภาษีรายหัวชาวจีน พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงทรงปฏิเสธคำขอด้วยเกรงว่าความสัมพันธ์ทางการทูตจะยิ่งทำให้ระบอบกษัตริย์ในไทยกล้าแข็งขึ้นจนเป็นภัยต่อความมั่นคงของประเทศ (พลกุล อังกินันท์, 2514, น. 129-136)

การปฏิวัติซินไฮ่ (Xinhai Revolution) เมื่อเดือนตุลาคม ค.ศ. 1911 ซึ่งนำไปสู่การล่มสลายของราชวงศ์ชิงและการสถาปนาสาธารณรัฐจีนในปีถัดมายิ่งทำให้รัฐบาลไทยมองจีนทางลบมากขึ้น เพราะเมื่อต้น ค.ศ. 1912 ได้เกิดกบฏ ร.ศ. 130 อันเป็นความพยายามของ

นายทหารไทยกลุ่มหนึ่งที่จะโค่นล้มระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ซึ่งรัฐบาลไทยมองว่า ได้แรงบันดาลใจมาจากการปฏิวัติในจีน ทศนะทางลบของชนชั้นนำไทยต่อชาวจีนเห็นได้ชัด ในพระราชนิพนธ์เรื่อง พกยิวแห่งบูรพาทิศ ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อ ค.ศ. 1914 พระองค์มองว่า ชาวจีนเข้ามาครอบงำผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจในไทย โดยยังคงรักดีต่อประเทศจีนซึ่งเป็นมาตุภูมิมากกว่าจะสำนึกบุญคุณของประเทศไทย ขณะที่กฎหมาย สัญชาติของรัฐบาลกั๋วหมินต๋งซึ่งประกาศใช้เมื่อ ค.ศ. 1929 ก็ยังคงยึดหลักสิทธิโดยสายโลหิต ทั้งหมดนี้ทำให้เมื่อจีนขอเปิดความสัมพันธ์ทางการทูตกับไทยในการประชุมสันติภาพ หลังสงครามโลกครั้งที่ 1 ณ พระราชวังแวร์ซายส์เมื่อ ค.ศ. 1919 ไทยก็ปฏิเสธ (Jain, 1985, p. xxxix) แต่จีนก็ไม่ลดละความพยายามและส่งคณะเดินทางเยือนไทยหลายครั้งในช่วง ค.ศ. 1928-1936 อีกทั้งเมื่อพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี ทรงแวะที่เมืองเชียงไฮ้ระหว่างเสด็จพระราชดำเนินทางเรือเยือนญี่ปุ่น สหรัฐอเมริกา และแคนาดาเมื่อเดือนเมษายน ค.ศ. 1931 จอมพล เจียงไคเช็ค ก็ให้ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศมารับเสด็จ (พฤทธิสาณ ชุมพล, ม.ร.ว., 2559, น. 86)

หลังการปฏิวัติของคณะราษฎรเมื่อวันที่ 24 มิถุนายน ค.ศ. 1932 จีนพยายามสานสัมพันธ์กับรัฐบาลใหม่ของไทยโดยส่งสาส์นแสดงความยินดีกับการสถาปนาระบอบรัฐธรรมนูญ ตามด้วยการแสดงความยินดีในโอกาสต่างๆ เช่น การประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับถาวร เมื่อปลาย ค.ศ. 1932 การขึ้นครองราชย์ของพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระอัฐมรามาธิบดินทร เมื่อ ค.ศ. 1935 วันชาติไทยเมื่อ ค.ศ. 1940 เป็นต้น (Ministry of Foreign Affairs Documents, 1932, July 13 - 1945, October 14) แต่ไทยกลับมีท่าทีเข้าข้าง ญี่ปุ่นซึ่งเป็นศัตรูกับจีน โดยในที่ประชุมสันนิบาตชาติ (League of Nations) เมื่อเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. 1933 ไทยงดออกเสียงในมติประณามการรุกรานแมนจูเรียของญี่ปุ่น ความไม่พอใจของจีน ต่อไทยเพิ่มมากขึ้นในช่วง ค.ศ. 1938-1944 เมื่อจอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี และดำเนินนโยบายชาตินิยมทางเศรษฐกิจซึ่งกีดกันชาวจีน เขาเข้าร่วมกับญี่ปุ่นในสงครามโลก ครั้งที่ 2 ประกาศรับรองรัฐบาลแมนจูกั๋ว (Manchukuo) ซึ่งเป็นรัฐบาลหุ่นเชิดของญี่ปุ่นเมื่อ ค.ศ. 1941 และรัฐบาลวังจิงเวย์ (Wang Ching-wei) ซึ่งตั้งขึ้นโดยญี่ปุ่นที่กรุงนานกิงว่าเป็น รัฐบาลจีนที่ชอบธรรมเมื่อ ค.ศ. 1943 รวมทั้งประกาศผ่านวิทยุและหนังสือพิมพ์ในปลายเดือน ธันวาคม ค.ศ. 1941 เพื่อชักชวนให้จีนร่วมวงไพบูลย์แห่งมหาเอเชียบูรพา (Greater East Asia Co-Prosperity Sphere) กับญี่ปุ่น ซึ่งจอมพล เจียงไคเช็ค ถือว่าพฤติกรรมเหล่านี้เหยียดหยาม ศักดิ์ศรีของจีน (“บันทึกการสนทนาระหว่างประธานาธิบดีเจียงไคเช็ค กับ ท่านปรีดี พนมยงค์,” ม.ป.ป., น. 162-174) ต้องรองจอมพล ป. พินิจจากอำนาจเมื่อ ค.ศ. 1944 และตามด้วยความปราชัยของญี่ปุ่นในปีถัดมา บรรยากาศที่เอื้ออำนวยต่อความสัมพันธ์ทางการทูตจึงเกิดขึ้น

การสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างไทยกับจีนเมื่อต้น ค.ศ. 1946 เกิดขึ้นด้วยปัจจัยทั้งทางบวกและทางลบ ปัจจัยทางบวกคือการติดต่อกับจีนในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ของขบวนการเสรีไทยที่นำโดยนายปรีดี พนมยงค์ ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ซึ่งมุ่งเจรจากับประเทศฝ่ายสัมพันธมิตรเพื่อมิให้ลงโทษไทยหากญี่ปุ่นแพ้สงคราม นายปรีดีส่งนายจำกั๊ด พलगูร ไปพบจอมพล เจียงไคเชก ที่นครฉงชิ่ง เมืองหลวงชั่วคราวของจีนเมื่อเดือนมิถุนายน ค.ศ. 1943 ซึ่งจอมพล เจียงไคเชก ยืนยันจะไม่ลงโทษไทยและจะรับรองเอกราชของไทยเมื่อสิ้นสุดสงคราม (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, 2549, น. 85-86)⁵ และหลังจากญี่ปุ่นยอมแพ้สงคราม จอมพล เจียงไคเชก ก็ยังคงจุดยืนเดิมโดยกล่าวกับบรรดาผู้บริหารพรรคกั๋วหมินตั๋งเมื่อวันที่ 24 สิงหาคม ค.ศ. 1945 ว่า

เราทราบมาโดยตลอดว่าการที่ไทยประกาศสงครามกับสหประชาชาตินั้นไม่ได้เกิดจากความสมัครใจ แต่เกิดจากแรงกดดันของญี่ปุ่น บัดนี้สงครามสิ้นสุดลงแล้ว เราหวังว่าไทยจะได้สถานะเดิมที่เป็นเอกราชและเท่าเทียมกลับคืนมา เราหวังเป็นอย่างยิ่งว่าไทยจะกลับมามีความสัมพันธ์ที่เป็นปกติและเป็นมิตรกับจีนโดยเร็ว (“Speech by Generalissimo Chiang Kai-shek,” 1945, August 24)⁶

ส่วนปัจจัยทางลบที่เร่งให้ไทยกับจีนมีความสัมพันธ์ทางการทูตก็คือ การที่ประชาคมจีนในไทยเฉลิมฉลองชัยชนะเหนือญี่ปุ่นและแสดงความไม่พอใจต่อรัฐบาลไทยที่เข้าข้างญี่ปุ่นและกดขี่ชาวจีนมาหลายปี การเฉลิมฉลองดังกล่าวกลายเป็นความรุนแรงที่ยานเยวราชเมื่อเดือนกันยายน ค.ศ. 1945 หรือที่เรียกว่า “กรณีเลียะพะ” (ภาษาแต้จิ๋ว แปลว่า จับตี) รัฐบาลกั๋วหมินตั๋งซึ่งต้องการปกป้องสวัสดิภาพของประชาคมจีนในไทยจึงเร่งให้ไทยสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูต โดยอ้างว่าไทยเคยรับรองรัฐบาลจีนของวังจิงเว่ยมาแล้ว (กนต์ธีร์ ศุภมงคล, 2527, น. 285-287; ดิเรก ชัยนาม, 2549, น. 409-411) ในที่สุดรัฐบาลหม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช จึงลงนามสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับจีนที่กรุงเทพฯ เมื่อวันที่ 23 มกราคม ค.ศ. 1946 โดยมีนายสงวน ตุลารักษ์ เป็นเอกอัครราชทูตประจำประเทศจีนคนแรก และหลี่เถียเจิง (Li Tieh-tseng) เป็นเอกอัครราชทูตประจำประเทศไทยคนแรก ตามด้วยการเปิดสถานกงสุลจีนที่กรุงเทพฯ เชียงใหม่ นครสวรรค์ นครราชสีมา และสงขลา

⁵ มีข้อสังเกตว่า จอมพล ป. พิบูลสงคราม ประกาศสงครามกับสหรัฐอเมริกาและอังกฤษ แต่ไม่ประกาศสงครามกับรัฐบาลจีนของจอมพล เจียงไคเชก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะจอมพล ป. ต้องการแสดงให้เห็นว่าเขารับรองเฉพาะรัฐบาลจีนของวังจิงเว่ย

⁶ คำว่า “สหประชาชาติ” (United Nations) ในที่นี้ใช้เรียกบรรดาประเทศฝ่ายสัมพันธมิตร ซึ่งต่อมาได้ร่วมกันก่อตั้งองค์การสหประชาชาติเมื่อวันที่ 24 ตุลาคม ค.ศ. 1945

ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับจีนนับตั้งแต่ต้น ค.ศ. 1946 ดำเนินไปด้วยดี โดยเมื่อเดือน พฤษภาคมของปีนั้น รัฐบาลนายปรีดี พนมยงค์ รัฐบาลรัฐอะฮ์มาดี อนุญาตให้โรงเรียนรัฐบาล กลับมาสอนภาษาจีนเป็นวิชาเลือกได้หลังมีคำสั่งห้ามมานาน 8 ปี ขณะที่รัฐบาลพลเรือตรี ถวัลย์ ธำรงนาวาสวัสดิ์ เมื่อต้น ค.ศ. 1947 ก็อนุญาตให้เพิ่มชั่วโมงเรียนภาษาจีนในโรงเรียนจีน จากเดิม 5 ชั่วโมงต่อสัปดาห์เป็น 10.5 – 13.5 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ รวมทั้งยกเลิกข้อบังคับที่ให้ ครูจีนต้องสอบวัดความรู้ภาษาไทย (“Chinese Schools in Thailand,” 1957, January) นอกจากนี้ นายปรีดียังไปพบจอมพล เจียงไคเช็ค ที่กรุงนานกิงเมื่อเดือนพฤศจิกายน ค.ศ. 1946 เพื่อขอเสียงสนับสนุนจากจีนในฐานะ 1 ใน 5 ของสมาชิกถาวรแห่งคณะมนตรีความมั่นคง ในการรับไทยเข้าเป็นสมาชิกสหประชาชาติ ซึ่งจอมพล เจียงไคเช็ค ก็ไม่ขัดข้องและยกย่อง รัฐบาลรัฐอะฮ์มาดีของไทยว่าเป็น “มิตรที่ร่วมกันกับสัมพันธ์มิตรต่อสู่ญี่ปุ่นระหว่างสงคราม และ ได้ช่วยชาวจีนในสยามที่ถูกจอมพลพิบูลฯ กดขี่” (“บันทึกการสนทนาระหว่างประธานาธิบดี เจียงไคเช็ค กับท่านปรีดี พนมยงค์,” ม.ป.ป., น. 163) ตามด้วยการก่อตั้งสมาคมมิตรภาพจีน-ไทยเมื่อเดือนเมษายน ค.ศ. 1947 ซึ่งนายปรีดีเป็นสมาชิกด้วย และก่อนการเลือกตั้งทั่วไปในจีน เมื่อเดือนตุลาคมของปีนั้น รัฐบาลจีนก็ประกาศว่าไม่อนุญาตให้ผู้มีสัญชาติจีนที่เกิดในไทย ออกเสียงเลือกตั้ง โดยให้เหตุผลว่าเพื่อสัมพันธ์มิตรที่ดีระหว่างสองประเทศ (สกินเนอร์, 2548, น. 289)

ความสัมพันธ์อันดีระหว่างนายปรีดี พนมยงค์ กับจีน ทำให้ประชาคมจีนในไทย ประกอบกิจกรรมอย่างกว้างขวางมากขึ้น แต่ก็สร้างความกังวลแก่กองทัพซึ่งเห็นว่า ประชาคม จีนซึ่งมีรัฐบาลกั๋วหมินตั๋งสนับสนุนจะมีอิทธิพลในไทยมากเกินไป เรื่องนี้กลายเป็นหนึ่งในสาเหตุ ที่ทำให้เมื่อวันที่ 7 พฤศจิกายน ค.ศ. 1947 จอมพล ผิน ชุณหะวัณ ก่อรัฐประหารโค่นล้มรัฐบาล พลเรือตรี ถวัลย์ ธำรงนาวาสวัสดิ์ ซึ่งเป็นกลุ่มของนายปรีดี แล้วให้นายควง อภัยวงศ์ เป็น นายกรัฐมนตรี บันทึกส่วนตัวของพลโท กาจ กางสงคราม (เทียน เก่งระดมยิง) หนึ่งในผู้ก่อการ ครั้งนั้นระบุถึงสาเหตุแห่งการทำการรัฐประหารโดยอ้างประเด็นเกี่ยวกับประชาคมจีนในไทยอยู่ หลายข้อ ไม่ว่าจะเป็น “มีเลี้ยวพะเสมอ ไปถามก็ว่า ไทยไม่ดี เจ๊กจึงเลี้ยว จีนเลยอยู่เหนือ กฎหมายไทย” “คนต่างด้าวไปตั้งโรงเรียนในวัดโพธิ์ อีกหน้อยวัดไทยก็กลายเป็นวัดเจ๊ก” และ “ฝ่ายปกครองไปรักษาหน้าที่บังคับจีนไม่ได้ ห้าแยกพลับพลาไชยปลูกห้องแถวมุงแฝก ไม่ขออนุญาต กับมีอะไรหลายอย่างที่จีนทำได้ ไทยทำไม่ได้” (“จดหมายและบันทึกส่วนตัวของ พลโท กาจ กางสงคราม,” ใน สุชิน ตันติกุล, 2514, น. 84-87) ทั้งนี้จีนยังคงรับรองรัฐบาลเก่า ของไทยและเอกอัครราชทูตคนเก่าอย่างนายสงวน ตุลารักษ์ ต่อไปอีกราว 3 เดือน (สมชัย อนุมานราชชน, 2511, น. 73-85) การที่จีนตัดสินใจรับรองรัฐบาลนายควงเมื่อต้น ค.ศ. 1948 ส่วนหนึ่งน่าจะเป็นผลจากเสียงเรียกร้องของประชาคมจีนในไทยที่ต้องการความคุ้มครองจาก

รัฐบาลจีนอยู่ต่อไป ดังปรากฏในจดหมายที่สำนักงานใหญ่ของพรรคกั๋วหมินตั๋งและสมาคมไทหล่าประจำไทยส่งถึงจอมพล เจียงไคเช็ค เมื่อวันที่ 9 และ 29 พฤศจิกายน ค.ศ. 1947 ตามลำดับ (Kuomintang Government Documents, 1947, November 9, 1947, November 29)

แม้ว่าแถลงการณ์ฉบับที่ 9 ของคณะรัฐประหารเมื่อวันที่ 11 พฤศจิกายน ค.ศ. 1947 จะระบุว่า คณะรัฐประหารจะปกป้องสิทธิและผลประโยชน์ของประชาชนจีนในไทยอย่างเต็มที่ แต่เมื่อถึงเดือนเมษายน ค.ศ. 1948 คณะรัฐประหารก็เชิญจอมพล ป. พิบูลสงคราม มาเป็นนายกรัฐมนตรีแทนนายควง อภัยวงศ์ที่ถูกบีบให้ลาออก รัฐบาลจอมพล ป. แสดงออกว่าไม่พอใจแนวทางของรัฐบาลไทยหลังสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 2 ที่ปฏิบัติต่อโรงเรียนจีนอย่างละมุนละม่อม โดยเมื่อเดือนถัดมา พลตรี หม่อมเจ้าปรีดิเทพย์พงษ์ เทวกุล รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ตรัสอย่างตรงไปตรงมากับเซียเป่าเฉียว (Hsieh Pao-chao) ซึ่งรับตำแหน่งเอกอัครราชทูตต่อจากหลี่เถี่ยวเจิงว่า “ประเด็นหลักในความขัดแย้งระหว่างเราก็คือ คุณต้องการให้ลูกหลานจีนในไทยยังคงเป็นคนจีน แต่เราต้องการให้พวกเขากลายเป็นคนไทย” (“Chinese Schools in Thailand,” 1957, January) และแม้ว่าสุดท้ายรัฐบาลจอมพล ป. จะลดทอนที่แห่งการจ้างโดยอนุญาตให้โรงเรียนจีนสอนภาษาจีนได้ 10 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ แต่ก็ยังจำกัดจำนวนโรงเรียนจีนไม่เกินจังหวัดละ 2 แห่ง (ยกเว้นจังหวัดพระนครที่มีได้ 8 แห่ง และจังหวัดธนบุรี เชียงใหม่ และอุบลราชธานีที่มีได้จังหวัดละ 3 แห่ง) จึงถือได้ว่าความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับจีนเมื่อ ค.ศ. 1948 กลับมาตึงเครียดอีกครั้ง ดังที่สกินเนอร์บรรยายว่า เมื่อจอมพล ป. กลับมาเป็นนายกรัฐมนตรี “ปฏิกิริยาของชาวจีนในประเทศไทยเห็นได้ชัดเจนถึงความหวาดกลัวร่วมกัน” (สกินเนอร์, 2548, น. 291)

3. การลดระดับความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับรัฐบาลกั๋วหมินตั๋งที่ได้หวันหลัง ค.ศ. 1949

เมื่อพรรคกั๋วหมินตั๋งของจอมพล เจียงไคเช็ค ปรายชัยในสงครามกลางเมืองและย้ายรัฐบาลไปไต้หวันเมื่อปลาย ค.ศ. 1949 สิ่งที่รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ต้องพิจารณาก็คือ จะรับรองรัฐบาลสาธารณรัฐจีนต่อไป หรือจะรับรองรัฐบาลสาธารณรัฐประชาชนจีนที่สถาปนาขึ้นที่กรุงปักกิ่ง รัฐบาลไทยในขณะนั้นเหมือนรอดูสถานการณ์ไปก่อน ดังที่นายพจน์ สารสิน รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศกล่าวซ้ำหลายครั้งเมื่อเดือนพฤศจิกายนและธันวาคมของปีนั้นว่า トラบใดที่สาธารณรัฐจีนยังรักษาที่นั่งในสหประชาชาติไว้ได้ ไทยก็จะไม่เปลี่ยนการรับรอง เว้นแต่ประเทศมหาอำนาจส่วนใหญ่หันไปรับรองสาธารณรัฐประชาชนจีน ไทยก็จะเปลี่ยนตาม (Anuson Chinvanho, 1992, p. 58) ท่าทีที่ชัดเจนของไทยมีขึ้นเมื่อวิฑูรย์ปึกกิ่ง

กระจายเสียงเมื่อเดือนมกราคม ค.ศ. 1950 โจมตีรัฐบาลจอมพล ป. ว่ากตซีคนเชื้อสายจีน และระบุว่าจีนพร้อมจะปกป้องชาวจีนนอกประเทศให้พ้นจากความเป็นธรรม จอมพล ป. จึงแถลงเมื่อเดือนกุมภาพันธ์ของปีนั้นว่าจะไม่รับรองรัฐบาลปักกิ่ง หรือกล่าวได้ว่า การตัดสินใจครั้งนี้มิได้เกิดจากความกลัวลัทธิคอมมิวนิสต์มากเท่ากับความกลัวว่าจีนจะเข้ามาปลุกลัทธิชาตินิยมในหมู่ประชาชนจีนในไทย (Chinwanno, 1992, p. 61) ซึ่งต่อมาพระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนครสวรรค์ประพินธ์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศในรัฐบาลจอมพล ป. ก็ทรงยอมรับเมื่อ ค.ศ. 1957 ว่า นี่คือเหตุผลที่แท้จริงของการที่ไทยไม่รับรองรัฐบาลปักกิ่ง (Ministry of Foreign Affairs, 1957, August 5, as cited in Chinwanno, 2021, pp. 265-266)

ลัทธิชาตินิยมจีนส่งผลต่อความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับรัฐบาลกัวหมินตั๋งที่ได้วันหลัง ค.ศ. 1949 เช่นกัน เพราะรัฐบาลไทยตั้งแต่ต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 หวาดระแวงตลอดมาว่า ลัทธิดังกล่าวทำให้ชาวจีนในไทยไม่ภักดีต่อรัฐไทย เป็นเหตุให้ไทยหลีกเลี่ยงความสัมพันธ์ทางการทูตกับรัฐบาลราชวงศ์ชิงและสาธารณรัฐจีนจนสิ้นสงครามโลกครั้งที่ 2 รายงานของพระยาอภิบาลราชไมตรี (ต่อม บุนนาค) เอกอัครราชทูตไทยซึ่งหนีออกจากกรุงนานกิง ลงวันที่ 16 พฤศจิกายน ค.ศ. 1949 สะท้อนทัศนคติทางลบต่อความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างไทยกับจีนตั้งแต่ ค.ศ. 1946 ได้เป็นอย่างดี ดังความตอนหนึ่งว่า

ประโยชน์ระหว่างเรากับจีนนั้นเกือบจะว่าได้ว่าจีนเป็นผู้ได้เปรียบฝ่ายเดียว ไม่จำเป็นที่ข้าพเจ้าจะต้องแถลงเป็นลำดับไปเป็นข้อๆ เพราะเป็นเรื่องสดๆ ที่ทราบกันดีอยู่แล้ว ขอให้พิจารณาดูว่าเมื่อก่อนรัฐบาลของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทำสนธิสัญญากับรัฐบาลจีน เราได้เผชิญความสงบเพียงใดจากชนชาวจีนในประเทศไทย และบัดนี้จีนก่อการกวนใจกวนการทำมาหากินของไทยประการใด (รายงานเกี่ยวกับสถานการณ์บางประการในกรุงนานกิง, 2518, น. 34)

แม้รายงานของพระยาอภิบาลราชไมตรีจะมุ่งชักจูงให้ไทยไม่รับรองรัฐบาลสาธารณรัฐประชาชนจีน แต่การที่รัฐบาลกัวหมินตั๋งอ่อนกำลังลงหลังพ่ายแพ้สงครามกลางเมืองก็เป็นโอกาสที่ไทยจะลดระดับความสัมพันธ์โดยไม่ส่งเอกอัครราชทูตไปประจำที่ไต้หวันเมื่อ ค.ศ. 1949 และแต่งตั้งนายสมชัย อนุমানราชธน เป็นอุปทูตรักษาการแทนเมื่อ ค.ศ. 1951 ขณะที่ไต้หวันก็ตอบโต้ทำนองเดียวกัน โดยเมื่อวันที่ 26 เมษายน ค.ศ. 1950 เสียเป่าเฉียวเข้าเฝ้าฯ พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน พระราชวังดุสิต เพื่อทูลเกล้าฯ ถวายของขวัญจากจอมพลเจียงไคเช็ค เนื่องในพระราชพิธีราชาภิเษกสมรส (คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและ

จดหมายเหตุ, 2552ก, น. 48) จากนั้นเขาก็กลับประเทศและรัฐบาลไต้หวันก็ไม่ส่งเอกอัครราชทูตคนใหม่มาแทน รวมทั้งไม่ใส่ใจพิธีการทูต กล่าวคือ จอมพล เจียงไคเชก ในฐานะประธานาธิบดีไม่ส่งสาส์นถวายพระพรพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศรฯ เนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษาเมื่อเดือนธันวาคมของปีนั้น แต่กลับส่งสาส์นอวยพรไปยังจอมพล ป. พิบูลสงคราม เนื่องในโอกาสวันชาติไทยเมื่อเดือนมิถุนายนของปีถัดมา ซึ่งผิดไปจากข้อตกลงที่ทำไว้เมื่อ ค.ศ. 1946 ว่าประธานาธิบดีส่งสาส์นในวันเฉลิมพระชนมพรรษา ส่วนนายกรัฐมนตรีส่งสารในวันชาติไทย จนสถานทูตไทยประจำกรุงไทเปต้องทำหนังสือเตือนรัฐบาลไต้หวันไปเมื่อวันที่ 3 มกราคม ค.ศ. 1952 (Ministry of Foreign Affairs Documents, 1950, March 15 – 1962, November 14)

แม้ว่าสงครามเกาหลีเมื่อช่วง ค.ศ. 1950 - 1953 จะทำให้ทั้งไทยและไต้หวันกระชับความสัมพันธ์ด้านความมั่นคงกับสหรัฐอเมริกา แต่ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับไต้หวันโดยรวมยังคงห่างเหิน ดูได้จากในครั้งแรกของทศวรรษนั้นมีบุคคลระดับผู้บัญชาการเหล่าทัพและรัฐมนตรีของไทยเยือนไต้หวันเพียงครั้งเดียวคือ จอมพลเรือ หลวงยุทธศาสตร์โกศล (ประยูร ศาสตรรฐ) ผู้บัญชาการทหารเรือและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงสหกรณ์เมื่อเดือนกันยายน ค.ศ. 1953 (“Chronology,” 1953, October) และไม่มีบุคคลระดับเท่ากันหรือสูงกว่าจากไต้หวันมาเยือนไทย ทั้งนี้ไต้หวันมองว่าจอมพล ป. พิบูลสงคราม ยังคงถนอมความสัมพันธ์กับโลกคอมมิวนิสต์ นิตยสาร จีนเสรีปริทัศน์ (Free China Review) เมื่อเดือนธันวาคม ค.ศ. 1951 ตั้งข้อสังเกตว่า สถานทูตโซเวียตในไทยมีเจ้าหน้าที่มากถึง 200 คน ทั้งๆ ที่มีพลเมืองโซเวียตในไทยน้อยมาก (“Thailand in the Cold War,” 1951, December) และเมื่อไต้หวันยื่นเรื่องต่อสมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติเมื่อต้นปีถัดมาว่า สหภาพโซเวียตละเมิดสนธิสัญญามิตรภาพและพันธมิตรที่ทำกับรัฐบาลกั๋วหมินต๋งเมื่อ ค.ศ. 1945 ด้วยการสนับสนุนพรรคคอมมิวนิสต์จีน ผู้แทนของไทยคือ พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ ก็ทรงเสนอให้เปลี่ยนคำว่า “ละเมิด” (Violated) เป็น “ล้มเหลวที่จะปฏิบัติตามพันธกรณี” (failed to carry out the obligations) และแม้ไทยจะสนับสนุนไต้หวันจนผ่านเป็นข้อมติสมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติที่ 505 เมื่อวันที่ 1 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1952 แต่เจียงอิงฝู (Tsiang Tingfu) ผู้แทนรัฐบาลกั๋วหมินต๋งประจำสหประชาชาติก็ระบุว่า การปรับแก้ตามข้อเสนอของไทยบั่นทอนความตั้งใจเดิมของไต้หวัน (“The U. N. Assembly at Paris,” 1952, March)

นอกจากนี้ นโยบายของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามต่อชาวจีนในไทยสร้างความไม่พอใจแก่รัฐบาลกั๋วหมินต๋งอีกด้วย สิ่งพิมพ์ของทางการไต้หวันเมื่อปลาย ค.ศ. 1951 ระบุว่า แม้จะอยู่ฝ่ายเดียวกับไต้หวันในสงครามเย็น แต่ไทยยังคงมีกฎหมายที่เลือกปฏิบัติต่อชาวจีนและชาวต่างชาติ เช่น การห้ามถือครองอสังหาริมทรัพย์ การสงวนบางอาชีพไว้ให้เฉพาะคนไทย

การจำกัดจำนวนชั่วโมงการเรียนภาษาจีน เป็นต้น (“Thailand in the Cold War,” 1951, December) ต่อมาเมื่อต้น ค.ศ. 1952 รัฐบาลจอมพล ป. เพิ่มค่าธรรมเนียมคนต่างด้าวจาก ปีกะ 20 บาท เป็น 400 บาท ทำให้เมื่อวันที่ 24 มิถุนายนของปีนั้นซึ่งเป็นวันชาติไทย ชาวจีนจึงเดินขบวนไปประท้วงที่พระที่นั่งอนันตสมาคมซึ่งเป็นรัฐสภา แม้ว่าซุนปี้ฉี (Sun Pi-chi) อุปทูตไต้หวันประจำกรุงเทพฯ จะบอกกับพลตำรวจเอก เผ่า ศรียานนท์ อธิบดีกรมตำรวจว่า พรรคคอมมิวนิสต์จีนอยู่เบื้องหลังการประท้วง (Sun, 1972, pp. 92-93) แต่เมื่อชาวจีนราว 200 คนไปขอความช่วยเหลือถึงหน้าสถานทูตไต้หวันในอีก 2 วันต่อมา สถานทูตก็ทำหนังสือประท้วงอย่างเป็นทางการไปยังรัฐบาลไทยซึ่งตอบกลับมาในวันที่ 22 กรกฎาคมของปีเดียวกันว่าจะไม่ลดค่าธรรมเนียม (สกินเนอร์, 2548, น. 235-236)

ในต้นทศวรรษ 1950 รัฐบาลกั๋วหมินตั๋งพยายามชี้ให้รัฐบาลไทยตระหนักถึงภัยคุกคามจากจีน ดังเช่นการแจ้งข่าวให้ไทยทราบเมื่อเดือนมกราคม ค.ศ. 1952 ว่า จีนส่งคนเข้ามาเผยแพร่ลัทธิคอมมิวนิสต์ในหมู่กรรมกรไทย โดยเตรียมก่อความไม่สงบเมื่อโอกาสอำนวย (กรมเลขาธิการคณะรัฐมนตรี แผนก บร. 14/105, 2495, 5 มกราคม อ้างถึงใน ธาณี สุขเกษม, 2525, น. 90-91) ไม่ว่าข่าวดังกล่าวจะมีมูลความจริงหรือไม่ แต่ความพยายามเช่นนี้ก็ไม่ได้ทำให้ไทยกระชับความสัมพันธ์กับไต้หวัน ในทางตรงกันข้าม เมื่อถึง ค.ศ. 1955 การผ่อนคลายความตึงเครียดระหว่างไทยกับจีนก็เริ่มขึ้นหลังจากจีนเปลี่ยนจุดยืนเรื่องสัญชาติเพื่อแลกกับการปรับปรุงความสัมพันธ์กับประเทศต่างๆ โดยทำข้อตกลงกับอินโดนีเซียเมื่อเดือนเมษายนของปีนั้นซึ่งกำหนดให้ชาวจีนที่นั่นต้องเลือกสัญชาติใดสัญชาติหนึ่ง ต่างจากไต้หวันที่ยังคงให้สัญชาติจีนตามสายโลหิตซึ่งทำให้ไทยหวาดระแวงเกี่ยวกับความภักดีทางการเมืองของชาวจีนมาโดยตลอด และในเดือนเดียวกัน พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศเสด็จไปประชุมกลุ่มประเทศเอเชียและแอฟริกาที่เมืองบันดุง ประเทศอินโดนีเซีย และได้พบโจวเอนไหล (Zhou Enlai) นายกรัฐมนตรีของจีน ซึ่งแสดงความพร้อมจะแก้ปัญหาเรื่องชาวจีนกับไทยโดยใช้หลักการเดียวกับอินโดนีเซีย รวมทั้งเชิญให้พระองค์เสด็จเยือนกรุงปักกิ่ง (นราธิปพงศ์ประพันธ์, พลตรี พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่น, 2554, น. 62-65) ส่วนจอมพล ป. พิบูลสงครามก็เยือน 17 ประเทศเมื่อช่วงเดือนเมษายนถึงมิถุนายนของปีนั้น เริ่มจากฟิลิปปินส์ ตามด้วยญี่ปุ่นและเกาหลีใต้ แล้วต่อไปยังสหรัฐอเมริกาและยุโรปโดยไม่แวะเยือนไต้หวัน และในปลายปีนั้นเอง เมื่อรัฐบาลไทยวางแผนให้พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศรฯ และสมเด็จพระบรมราชินีนาถเสด็จพระราชดำเนินเยือนต่างประเทศ กระทรวงการต่างประเทศก็เสนอให้ตัดไต้หวันออกไป ด้วยเกรงจะส่งผล

ทางลบต่อความสัมพันธ์กับจีนที่เริ่มผ่อนคลายความตึงเครียดหลังการประชุมบันดุง (เทพ บุญตานนท์, 2561, น. 116)⁷

แม้ว่าพระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนครสวรรค์ประพินธ์ จะทรงปฏิเสธคำกราบทูลเชิญเสด็จเยือนจีนของโจวเอินไหล แต่เมื่อเข้าสู่ ค.ศ. 1956 รัฐบาลไทยก็เริ่มเปิดการติดต่อกับจีนอย่างไม่เป็นทางการและผ่อนคลายคำสั่งห้ามค้าขายกับจีนที่เข้ามาตั้งแต่สงครามเกาหลี รวมทั้งแสดงท่าทีว่าจะรับรองรัฐบาลปักกิ่งหากจีนได้เป็นสมาชิกสหประชาชาติ ได้หัวันซึ่งมองเหตุการณ์เหล่านี้ด้วยความไม่สบายใจจึงเชิญพันตรี รักษ ปันยารชุน รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการต่างประเทศไปเยือนกรุงไทเปเมื่อช่วงวันที่ 19 – 27 เมษายนของปีนั้นเพื่อดูท่าทีของไทย เสินชางฮ้วน (Shen Chang-huan) รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการต่างประเทศ พาเขาไปเกาะจินเหมิน (Kinmen) ด้านหน้าในการต่อสู้กับจีน และจอมพล เจียงไคเช็ค มอบเครื่องอิสริยาภรณ์จิ่งซิง (Order of the Brilliant Star) แก่เขา (จิรวาสส์ พิบูลสงคราม ปันยารชุน, 2546, น. 119) ซึ่งเป็นเครื่องอิสริยาภรณ์ฝ่ายพลเรือนสำหรับผู้ทำคุณประโยชน์ต่อการพัฒนาประเทศ ส่วนขุนปี่ฉีบอกพันตรี รักษ ระหว่างอยู่ในไต้หวันว่า ขอให้ไทยคิดการให้รอบคอบ (สร้อยมุกข์ ยิ่งชัยยะกมล, 2544, น. 73)

การเยือนไทยตอบแทนของเย่กงเซา (Yeh Kung-chao) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของไต้หวัน พร้อมด้วยจางจื่อไช่ (Chang Tse-kai) อดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเศรษฐกิจเกิดขึ้นเมื่อวันที่ 22 มิถุนายน ค.ศ. 1956 บทบรรณาธิการของ จินเสรีปริทัศน์ ฉบับเดือนสิงหาคมของปีนั้นระบุชัดเจนว่า การเยือนครั้งนี้ก็เพื่อสกัดกั้นจีนซึ่งหวังจะมีอิทธิพลในไทยผ่านการรุกทางการค้า (“Editorial: Yeh's Mission - A Success,” 1956, August) ทั้งนี้ก่อนมาถึงไทย 2 วัน เย่กงเซากล่าวในพิธีเปิดสมาคมวัฒนธรรมและเศรษฐกิจจีน-ไทย (Sino-Thai Cultural and Economic Association) ที่กรุงไทเปว่า พุทธศาสนาของไทยและลัทธิขงจื๊อของจีนต่างให้คุณค่ากับปัจเจกชนและอยู่ตรงข้ามกับลัทธิคอมมิวนิสต์ และเมื่อถึงไทย เขาก็เรียกร้องให้ชาวจีนในไทยเคารพกฎหมายไทย (“Chronology,” 1956, August) รวมทั้งกล่าวสุนทรพจน์ในงานเลี้ยงอาหารกลางวัน ณ สมาคมอเมริกัน (American Association) เพื่อเตือนไม่ให้ไทยหลงเชื่อเรื่องการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ (Peaceful Co-existence) ของฝ่ายคอมมิวนิสต์ ความตอนหนึ่งว่า

⁷ โดยทั่วไปเข้าใจกันว่ารัฐบาลจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ริเริ่มให้พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศรฯ และสมเด็จพระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินเยือนต่างประเทศทางราชการตั้งแต่ ค.ศ. 1959 แต่หม่อมราชวงศ์กิตินัดดา กิตติยากร อดีตเลขาธิการคณะองคมนตรีระบุว่า รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม เคยกราบบังคมทูลเชิญเสด็จพระราชดำเนินไว้ตั้งแต่เมื่อวันที่ 21 กันยายน ค.ศ. 1955 (กิตินัดดา กิตติยากร, ม.ร.ว., 2509, น. 1)

สิ่งเดียวที่ดูแปลกใหม่ในวันนี้ก็คือข้อเท็จจริงอันน่ารำคาญใจที่ว่า ลัทธิชาตินิยมและการถือนโยบายเป็นกลางในเอเชียได้รวมเป็นหนึ่งเดียวกัน อันเป็นผลจากการรุกรานเพื่อสันติภาพครั้งใหม่ของฝ่ายคอมมิวนิสต์ การถือนโยบายเป็นกลางและ “การอยู่ร่วมกันอย่างสันติ” คือสิ่งเดียวกัน โซเวียตรัสเซียและพวกคอมมิวนิสต์จีนใช้สองคำนี้เพื่อให้โลกที่ไม่ใช่คอมมิวนิสต์นั้นอ่อนแอลงและแตกแยกกัน หากโซเวียตรัสเซียและพวกคอมมิวนิสต์จีนต้องการเห็น “การอยู่ร่วมกันอย่างสันติ” จริงๆ พวกเขาก็ควรจะละทิ้งลัทธิคอมมิวนิสต์ไปก่อนหน้านี้แล้ว (“Nationalism and Communism in Asia Today,” 1956, August)

แม้ไทยจะต้อนรับแย่งชิงเขาและจางจื่อโฮอย่างอบอุ่น ดูได้จากการที่พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนคราธิปพงศ์ประพันธ์ พันตรี รัชช ปันยารชุน และหม่อมเจ้าดิลกฤทธิ กฤดากร ซึ่งเป็นรัฐมนตรีว่าการ รัฐมนตรีช่วย และปลัดกระทรวงการต่างประเทศตามลำดับไปคอยรับที่สนามบินดอนเมือง (“Overseas Chinese,” 1956, August)⁸ ตามด้วยการเลี้ยงอาหารค่ำทั้งที่กระทรวงการต่างประเทศและที่ทำเนียบรัฐบาลโดยจอมพล ป. พิบูลสงคราม (สมชัย อนุมานราชาน, 2554, น. 92-102) พวกเขาทั้งสองยังได้เข้าเฝ้าฯ พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศรฯ เพื่อรับพระราชทานเลี้ยงอาหารกลางวันและเครื่องราชอิสริยาภรณ์ประถมาภรณ์ช้างเผือกและประถมาภรณ์มงกุฎไทยตามลำดับเมื่อวันที่ 24 มิถุนายน ค.ศ. 1956 (คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ, 2552, น. 126) แต่เมื่อได้หัวหนังสือ (Han Lih-wu) อดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งขณะนั้นเป็นที่ปรึกษาของประธานาธิบดีมารับตำแหน่งเอกอัครราชทูตประจำกรุงเทพฯ เมื่อเดือนกันยายนของปีนั้น หลังมีอุปทูตรักษาการนานถึง 6 ปี จอมพล ป. ก็ต้อนรับเขาอย่างเย็นชา และเมื่อทางลี้ฮู่ให้สัมภาษณ์ในเดือนถัดมาว่า ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับไต้หวันยังคงมีปัญหา นายกรัฐมนตรีของไทยก็รีบตอบได้ว่า สองประเทศสนิทสนมกันจนไม่มีปัญหาอะไรอีกแล้ว (สกินเนอร์, 2548, น. 348) และไทยก็ยังคงไม่ส่งเอกอัครราชทูตไปประจำที่กรุงไทเปตลอดยุคของจอมพล ป.

การรักษาระยะห่างของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ทำให้ไต้หวันต้องหาช่องทางอื่นเพิ่มเติมในการสานสัมพันธ์กับไทย ช่องทางแรกคือ การทูตภาคประชาชน (Public Diplomacy) โดยเมื่อเดือนมกราคม ค.ศ. 1952 มีการเชิญผู้แทนหนังสือพิมพ์จากไทยรวม 6 คนไปเยือนไต้หวัน เจิ้งเหียนเฟิน (Cheng Yen-fen) สมาชิกคณะกรรมการปฏิรูปกลาง (Central Reform Committee) ของพรรคก๊กมินตั๋งแสดงความกังวลกับผู้แทนจากไทยว่า

⁸ หม่อมเจ้าดิลกฤทธิ กฤดากร ทรงเคยเป็นเลขานุการคณะทูตซึ่งไปแลกเปลี่ยนสัตยาบันในสนธิสัญญาสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับจีนที่เมืองฉงชิ่งเมื่อเดือนมีนาคม ค.ศ. 1946

รัฐบาลจอมพล ป. ไม่ดำเนินการจริงจังในการปราบปรามผู้นิยมลัทธิคอมมิวนิสต์ อีกทั้งยังมีความสัมพันธ์ทางการทูตกับสหภาพโซเวียต ผู้แทนจากไทยจึงกล่าวว่า หากไต้หวันช่วยเหลือกลุ่มให้ประชาชนจีนในไทยลดความเคลื่อนไหวที่ก้าวร้าวลง ไทยก็จะร่วมมือกับไต้หวันเพื่อต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์ให้มากขึ้น ส่วนจอมพล เจียงไคเชก ก็ฝากความระลึกถึงไปยังจอมพล ป. โดยบอกว่าจะเชิญไปเยือนจีนเมื่อเขากลับไปยึดแผ่นดินใหญ่ได้แล้ว (เสฐียรพันธุ์รังษี, 2497, น. 55-59, 108) ต่อมาเมื่อเดือนเมษายน ค.ศ. 1957 กรมประชาสัมพันธ์ของไต้หวันก็เชิญผู้แทนหนังสือพิมพ์จากไทยรวม 18 คนเยือนไต้หวันโดยได้พบจอมพล เจียงไคเชก เช่นกัน (อารี สุขาโต, 2501, คำนำ) เมื่อพวกเขากลับถึงไทยก็ให้สัมภาษณ์กับหนังสือพิมพ์ Bangkok Tribune อย่างชื่นชมว่า (1) ไต้หวันปฏิรูปที่ดินสำเร็จจนเกษตรกรมีความอยู่ดีกินดี (2) การเลือกตั้งระดับเมืองและจังหวัดสะท้อนว่าไต้หวันเป็นประชาธิปไตย (3) การกลับไปยึดแผ่นดินใหญ่ยังคงเป็นเป้าหมายสูงสุดของจอมพล เจียงไคเชก (4) กองทัพไต้หวันมีขวัญกำลังใจดีและมีประสิทธิภาพ (5) เกษะจีนหมิ่นของไต้หวันพร้อมที่จะป้องกันตนเองหากจีนเข้าโจมตี และ (6) ผู้แปรพักตร์จากจีนมายังไต้หวันต่างมีชีวิตที่ดีขึ้น ไม่เหมือนกับชีวิตเยี่ยงทาสบนแผ่นดินใหญ่ (“Chronology,” 1957, July)

อีกช่องทางหนึ่งที่ไต้หวันพยายามใช้เพื่อสานสัมพันธ์กับไทยก็คือ กองทัพและตำรวจ ซึ่งเป็นกลุ่มอำนาจที่จอมพล ป. พิบูลสงครามไม่อาจควบคุมได้เต็มที่ โดยเมื่อเดือนสิงหาคม ค.ศ. 1956 ชุนปี่ฉีในฐานะอุปทูตทำหนังสือกราบทูลพระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนคราธิปไตย ประพันธ์ เพื่อเชิญจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ผู้บัญชาการทหารบก จอมพลอากาศ พิน รณนภากาศ ฤทธาคนี ผู้บัญชาการทหารอากาศ จอมพลเรือ หลวงยุทธศาสตร์โกศล ผู้บัญชาการทหารเรือ และพลตำรวจเอก เผ่า ศรียานนท์ อธิบดีกรมตำรวจไปเยือนไต้หวัน ในฐานะแขกของพลเอก เฝิงเม้งจี (Peng Meng-chi) เสนาธิการทหาร พระองค์มีจดหมายตอบในเดือนถัดมาว่า นายทหารและตำรวจเหล่านี้มีภารกิจมากจนไม่อาจไปเยือนไต้หวันได้ และต้องรอถึงเดือนเมษายนของปีถัดไปจึงจะพิจารณาคำเชิญ (Ministry of Foreign Affairs Documents, 1956, August 2 – 1960, November 19) ถึงแม้ว่าในที่สุดมีเพียงจอมพลอากาศ พิน ที่นำคณะเยือนไต้หวันเป็นเวลา 3 วันเมื่อเดือนพฤษภาคม ค.ศ. 1957 แต่เขาก็ได้พบจอมพล เจียงไคเชก และได้รับปริญญากิตติมศักดิ์จากกองทัพอากาศไต้หวัน (อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ จอมพลอากาศพิน รณนภากาศ ฤทธาคนี, 2530, น. 23; Ministry of Foreign Affairs Documents, 1957, April 29 – 1960, October 8) ซึ่งเป็นการปูพื้นฐานความสัมพันธ์ที่จะใกล้ชิดกันมากขึ้นเมื่อจอมพล สฤษดิ์ ขึ้นสู่อำนาจหลังการรัฐประหารในปลายปีนั้น

4. รัฐบาลกั๋วหมินต๋งที่ได้หันกับการรักษาสิทธิพลในหมู่ประชาชนจีนในไทย

ในเวลาเดียวกับที่พยายามปรับปรุงความสัมพันธ์กับรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้หันก็พยายามสานสัมพันธ์กับประชาชนจีนในไทยไปด้วย ทั้งนี้เสียงสนับสนุนจากชาวจีนโพ้นทะเลทั่วโลกถือเป็นเรื่องสำคัญยิ่งที่จะช่วยให้รัฐบาลกั๋วหมินต๋งมีความชอบธรรมในการอ้างสถานะตัวแทนของชาติจีนทั้งหมด (Chen, 2002, p. 177) ทว่าได้หันก็ต้องเผชิญกับความยุ่งยากพอสมควรในกรณีของไทย โดยเมื่อ ค.ศ. 1949 หนังสือพิมพ์จีนในไทยฉบับสำคัญอย่าง หัวเฉียวยื่อเป่า จงหยวนเป่า ฉวนหมินเป่า ซึ่งเสียนยื่อเป่า และ ซิงไท่หว่านเป่า ต่างยินดีต่อชัยชนะของพรรคคอมมิวนิสต์จีน แม้แต่ กวงหัวเป่า ที่เอียงขวาก็ไม่เรียกได้หันว่า “สาธารณรัฐจีน” (สกินเนอร์, 2548, น. 328) ขณะที่บรรดาผู้นำประชาชนจีนในไทยหลายคนไม่ยอมเข้าร่วมกิจกรรมของสถานทูตได้หันประจำกรุงเทพฯ ในช่วง ค.ศ. 1949-1951 ต่อมาเมื่อรัฐบาลได้หันเชิญพวกเขาไปร่วมงานฉลองการปฏิวัติซินไฮ่และวันเกิดของจอมพลเจียงไคเช็ค ที่กรุงเทพฯ เมื่อเดือนตุลาคม ค.ศ. 1952 ปรากฏว่ามีผู้ตอบรับน้อยมาก และการเลือกตั้งของหอการค้าจีนประจำไทยในปีนั้นปรากฏว่า สมาชิกพรรคกั๋วหมินต๋งและผู้นิยมพรรคกั๋วหมินต๋งได้ที่นั่งรวมกันเพียง 60 ที่นั่ง จากทั้งหมด 135 ที่นั่ง ซึ่งไม่ถึงกึ่งหนึ่ง (Skinner, 1958, pp. 141-145)

โอกาสของได้หันที่จะขยายฐานสนับสนุนในหมู่ประชาชนจีนในไทยมาถึงหลังจากไทยประกาศใช้พระราชบัญญัติป้องกันการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์เมื่อเดือนพฤศจิกายน ค.ศ. 1952 และพลตำรวจเอก เผ่า ศรียานนท์ เริ่มกวาดล้างผู้นิยมลัทธิคอมมิวนิสต์อย่างต่อเนื่องถึงปีถัดมาจนทำให้หนังสือพิมพ์ ฉวนหมินเป่า ซึ่งกล่าวกันว่าได้เงินสนับสนุนจากพรรคคอมมิวนิสต์จีนถูกสั่งปิด ชุนปี้ฉีบันทึกความทรงจำไว้ว่า

เมื่อกระแสน้ำเปลี่ยนทิศ ข้าพเจ้าจึงระดมชาวจีนในไทยให้สนับสนุนรัฐบาลสาธารณรัฐจีนด้วยการจัดงานชุมนุมครั้งใหญ่ที่สถานทูตเมื่อวันที่ 1 มีนาคม ค.ศ. 1953 ในโอกาสครบรอบ 3 ปีของการกลับมาดำรงตำแหน่งประธานาธิบดีของเจียงไคเช็ค⁹ โดยจัดงานแบบเต็มวัน มีทั้งอุปรากรจีน ภาพยนตร์ การเชิดสิงโต การแสดงกายกรรม การร้องเพลง การเต้น และความบันเทิงรูปแบบต่างๆ รวมทั้งเปิดร้านอาหารและร้านน้ำชาในเขตสถานทูตอีกด้วย มีชาวจีนกว่า 10,000 คนมาร่วมงาน แม้กระทั่งพวก

⁹ จอมพล เจียงไคเช็ค ลาออกจากตำแหน่งประธานาธิบดีเมื่อเดือนมกราคม ค.ศ. 1949 เพื่อแสดงความรับผิดชอบต่อความล้มเหลวในสงครามกลางเมือง และกลับมารับตำแหน่งอีกครั้งเมื่อเดือนมีนาคมของปีถัดมา หลังย้ายรัฐบาลไปไต้หวัน

ลัทธิกระเป๋าก็ยังให้เกียรติมาร่วมงานนี้ เมื่อเสร็จงานปรากฏว่าหญ้าในเขตสถานทูต ถูกเหยียบไม่เหลือ (Sun, 1972, p. 94)

ในเวลาไล่เลี่ยกัน ชาวทางลบเกี่ยวกับนโยบายปฏิรูปที่ดินในจีน ทำให้ประชาคมจีนในไทยลดทอนที่สนับสนุนพรรคคอมมิวนิสต์ลงและเป็นโอกาสสำหรับสถานทูตไต้หวันในการจัดกิจกรรมรำลึก “การเสียสละจากแดนไกล (sacrifices-from-afar)” โดยนิมนต์พระสงฆ์มาสวดอุทิศส่วนกุศลแก่บรรดาญาติของชนจีนในไทยที่เสียชีวิตจากการปฏิรูปที่ดิน และจากนั้นจนถึง ค.ศ. 1955 ไต้หวันส่งคณะบุคคลจำนวนมากมาพบปะกับประชาคมจีนในไทย ไม่ว่าจะเป็นนักกีฬาบาสเกตบอลและเทนนิส สมาชิกคณะกรรมการกิจการจีนโพ้นทะเล (Overseas Chinese Affairs Commission) อดีตเชลยศึกต่อต้านคอมมิวนิสต์ในสงครามเกาหลี¹⁰ และผู้แทนองค์การพันธมิตรต่อต้านคอมมิวนิสต์จีน (Chinese Anti-Communist Alliance) (Skinner, 1958, pp. 285-288)

หน่วยงานสำคัญในไทยที่เป็นกระบอกเสียงของไต้หวันก็คือ สมาคมจงหัวแห่งประเทศไทย (The Chinese Association in Thailand) อันเป็นสมาคมจีนที่เก่าแก่ที่สุดของประเทศ ก่อตั้งเมื่อ ค.ศ. 1907 โดยนายแพทย์ซุนยัตเซ็นซึ่งพรรคกั๋วหมินต๋งยกย่องให้เป็นบิดาแห่งชาติ สมาคมนี้หยุดดำเนินการไปหลังจากญี่ปุ่นบุกไทยเมื่อ ค.ศ. 1941 ก่อนจะฟื้นขึ้นมาใหม่เมื่อ ค.ศ. 1947 โดยมีกำลังสำคัญคือ นายโกศล ฮุนตระกูล หรือหยุนจูติง (Yun Chu-ting) และนายสัทมหาคณ หรือจางหลานเฉิน (Chang Lan-chen) ซึ่งทั้งคู่เป็นสมาชิกคณะกรรมการกิจการจีนโพ้นทะเลของรัฐบาลกั๋วหมินต๋ง ทั้งนี้ นายโกศลเคยต้อนรับนายแพทย์ซุนยัตเซ็นซึ่งมาไทยเมื่อ ค.ศ. 1907 และเข้าเป็นสมาชิกพรรคกั๋วหมินต๋งตั้งแต่นั้นเป็นขบวนการปฏิวัติลงเหมิงฮู่ จนได้รับยกย่องว่าเป็นผู้อาวุโสของพรรค เขาสนิทสนมกับซ่งเหมยหลิง (Soong Mei-ling) หรือมาดามเจียงไคเช็คจนถึงขั้นเข้าครัวทำอาหารด้วยกันแทบทุกครั้งที่เยือนไต้หวัน รวมทั้งนำของที่ระลึกจากจอมพล เจียงไคเช็ค มามอบให้แก่จอมพล ป. พิบูลสงครามด้วย (อนุสรณ์นายโกศล ฮุนตระกูล, ม.ป.ป.) ส่วนนายสัทหซึ่งเป็นประธานหอการค้าจีนประจำไทยช่วง ค.ศ. 1947 – 1961 ก็เยือนไต้หวันเมื่อ ค.ศ. 1954 และเป็นกระบอกเสียงให้รัฐบาลกั๋วหมินต๋งโดยส่งสารไปยังที่ประชุมองค์การสนธิสัญญาป้องกันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Southeast Asian Treaty Organization: SEATO) เมื่อต้น ค.ศ. 1955 ว่า ประชาคมจีนในไทยส่วนใหญ่สนับสนุนสาธารณรัฐจีนบนเกาะไต้หวัน ขณะที่หนังสือพิมพ์จีนรายใหญ่ในไทยช่วง ค.ศ. 1953 – 1954

¹⁰ หมายถึง อดีตทหารจีนคอมมิวนิสต์ที่รบในสงครามเกาหลีช่วง ค.ศ. 1950-1953 ซึ่งถูกกองทัพสหประชาชาติจับเป็นเชลยแล้วหันมาสวามิภักดิ์กับรัฐบาลกั๋วหมินต๋ง พวกเขาเยือนไทยเมื่อเดือนเมษายน ค.ศ. 1954 ดูใน “Overseas Chinese,” (1954, June)

ทั้ง 3 ฉบับ ได้แก่ จงหยวนเป่า ชิงเสียนยื่อเป่า และกงหว่เป่า ซึ่งมียอดจำหน่ายรวมกันราว 27,000 ฉบับต่อวันก็เข้าข้างไต้หวันและตีพิมพ์ฉบับพิเศษเนื่องในโอกาสวันสำคัญต่างๆ ของไต้หวัน (สกินเนอร์, 2548, น. 342-344)

อย่างไรก็ตาม การผ่อนคลายความตึงเครียดระหว่างไทยกับจีนตั้งแต่ ค.ศ. 1955 ทำให้ไต้หวันเริ่มกังวลอีกครั้งว่าจีนจะมีอิทธิพลในหมู่ประชาชนจีนในไทย และเมื่อต้นเดือนพฤษภาคม ค.ศ. 1956 ก็เกิดเพลิงไหม้ที่ทำการสมาคมจงหัวแห่งประเทศไทย ซึ่งไต้หวันมองว่าเป็นการลอบวางเพลิงโดยฝ่ายคอมมิวนิสต์ (“Overseas Chinese,” 1956, August) ขณะที่หนังสือพิมพ์จีนในไทยก็ลดทอนที่สนับสนุนไต้หวัน ดูจากหนังสือพิมพ์ จงหยวนเป่า และ กงหว่เป่า ซึ่งมียอดขายประมาณ 14,000 ฉบับต่อวันซึ่งเริ่มมีเนื้อหาโน้มเอียงไปทางจีน ไต้หวันจึงส่งเย่กงเซามาเยือนไทยเมื่อเดือนมิถุนายน ค.ศ. 1956 เพื่อกระชับความสัมพันธ์และสกัดกั้นอิทธิพลด้านการโฆษณาชวนเชื่อของจีนที่มีต่อประชาชนจีนในไทย (“Editorial: Yeh's Mission - A Success,” 1956, August) ตามด้วยการที่สถานทูตไต้หวันร่วมกับหอการค้าจีนจัดงานรำลึกการปฏิวัติซินไฮ่อย่างยิ่งใหญ่เมื่อเดือนตุลาคมของปีเดียวกัน โดยมีคณะกายกรรมจากกรุงไทเปมาแสดงและมีผู้ร่วมงานกว่า 3,000 คน (“Overseas Chinese,” 1956, November) สกินเนอร์ตั้งข้อสังเกตในปลายปีเดียวกันว่า เอกอัครราชทูตไต้หวันประจำกรุงเทพฯ กำลังประสบความสำเร็จอย่างมากขึ้นในการรักษาอิทธิพลของไต้หวันในหมู่ประชาชนจีน (สกินเนอร์, 2548, น. 347-348) แต่แล้วการสิ้นสุดอำนาจของจอมพล ป. พิบูลสงครามในปีถัดมาช่วยให้สถานการณ์พลิกผันจนเป็นคุณต่อไต้หวันมากขึ้น

5. สรุป

การที่รัฐบาลไทยไม่รับรองรัฐบาลสาธารณรัฐประชาชนจีนหลังการปฏิวัติเมื่อ ค.ศ. 1949 เกิดขึ้นควบคู่กับการตัดสินใจลดความสัมพันธ์กับรัฐบาลกั๋วหมินต๋งที่ไต้หวันเหลือเพียงระดับอุปทูต เรื่องนี้สะท้อนให้เห็นว่า ลัทธิคอมมิวนิสต์อาจไม่ใช่ความกังวลอย่างแท้จริงของรัฐบาลไทยในขณะนั้นมากเท่ากับลัทธิชาตินิยมจีนที่ทั้งพรรคกั๋วหมินต๋งและพรรคคอมมิวนิสต์จีนต่างส่งเสริมให้เกิดขึ้นในหมู่ชาวจีนทั่วโลก สอดคล้องกับข้อสังเกตของนักการทูตไทยผู้มีประสบการณ์ในความสัมพันธ์กับจีนอย่างเดช บุนนาค ที่ว่า รัฐบาลไทยจะมีทิศทางลบต่อ “ระบอบปฏิวัติ” (Revolutionary Regime) ของจีนเป็นทุนเดิมมาตั้งแต่การปฏิวัติซินไฮ่เมื่อ ค.ศ. 1911 (Chinvarno, 2021, p. 119) จอมพล ป. พิบูลสงคราม จึงเลือกที่จะรักษาระยะห่างกับทั้งรัฐบาลกั๋วหมินต๋งและรัฐบาลจีนคอมมิวนิสต์ซึ่งเป็นระบอบปฏิวัติด้วยกันทั้งคู่ต่อมาหลังจากจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ทำรัฐประหารสำเร็จเมื่อเดือนกันยายน ค.ศ. 1957 ไทย

ก็หันไปต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์และเป็นพันธมิตรกับสหรัฐอเมริกาอย่างเต็มตัว ส่งผลให้เกิดการกระชับความสัมพันธ์กับรัฐบาลกัวหมินตั้ง พลเรือโท สุนทร สุนทรนาเวิน เดินทางไปรับตำแหน่งเอกอัครราชทูตประจำกรุงไทเปคนแรกเมื่อ ค.ศ. 1958 และเข้าสู่ยุคทองของความสัมพันธ์ทางการทูต จนกระทั่งเกิดความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองระหว่างประเทศในต้นทศวรรษ 1970 นั่นคือ การสมานไมตรีระหว่างจีนกับสหรัฐฯ ซึ่งทำให้ในที่สุดไทยต้องหันไปสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับรัฐบาลปักกิ่งเมื่อ ค.ศ. 1975

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

กนต์ธีร์ ศุภมงคล. (2527). *การวิเทศนโยบายของไทย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
กิตินันดา กิตติยากร, ม.ร.ว. (2509). *บันทึกการเสด็จพระราชดำเนินเยือนเวียดนามและสาธารณรัฐออสเตเรีย*. พระนคร: โรงพิมพ์พระจันทร์.

คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ ในคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติเนื่องในโอกาสมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 80 พรรษา 5 ธันวาคม 2550. (2552ก). *ประมวลพระราชกรณียกิจพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พุทธศักราช 2489-2510 เล่ม 1* (พุทธศักราช 2489-2497). กรุงเทพฯ: สำนักพระราชเลขานุการ.

คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ ในคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติเนื่องในโอกาสมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 80 พรรษา 5 ธันวาคม 2550. (2552ข). *ประมวลพระราชกรณียกิจพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พุทธศักราช 2489-2510 เล่ม 2* (พุทธศักราช 2498-2502). กรุงเทพฯ: สำนักพระราชเลขานุการ.

“จดหมายเหตุและบันทึกส่วนตัวของพลโท กาจ กางสงคราม.” ใน สุชิน ตันติกุล. (2514). *รัฐประหาร พ.ศ. 2490*. (น. 84-87) (วิทยานิพนธ์ระดับปริญญาตรี สาขารัฐศาสตร์ศึกษา). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

จิรวีรส พิบูลสงคราม ปันยารชุน. (2546). *ดร.รักษ ปันยารชุน*. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.

จุลชีพ ชินวรรณ. (2549). *30 ปีความสัมพันธ์ทางการทูตไทย-จีน: ความร่วมมือระหว่างกัลยาณมิตร 2518-2548*. กรุงเทพฯ: กรมเอเชียตะวันออก กระทรวงการต่างประเทศ.

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. (2549). *เพื่อชาติ เพื่อ humanity ภารกิจของวีรบุรุษเสรีไทย จำกัด์พลางกูร ในการเจรจากับสัมพันธมิตร*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สร้างสรรค์.

- ดิเรก ชัยนาม. (2549). *ไทยกับสงครามโลกครั้งที่ 2*. นนทบุรี: ศรีปัญญา.
- เทพ บุญตานนท์. (2561). “พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช กับแผนการเสด็จพระราชดำเนินเยือนต่างประเทศของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม.” *ศิลปวัฒนธรรม*, 40(2), 98-123.
- ธานี สุขเกษม. (2525). ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสาธารณรัฐประชาชนจีน: วิเคราะห์แนวโน้มนโยบายต่างประเทศของไทยที่มีต่อจีน พ.ศ. 2492-2515 (วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการระหว่างประเทศและการทูต), มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- นราธิปพงศ์ประพันธ์, พลตรี พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่น. (2554). “พบบู เอนโล ที่บ้านดุง.” ใน 120 ปี พลตรี พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์. (น. 62-65). กรุงเทพฯ: กระทรวงการต่างประเทศ.
- “บันทึกการสนทนาระหว่างประธานาธิบดีเจียงไคเช็ค กับ ท่านปรีดี พนมยงค์ รัฐบุรุษอาวุโส ประเทศสยาม กรุงเทพมหานคร วันที่ 5 พฤศจิกายน พ.ศ. 2489.” (ม.ป.ป.). ใน นายปรีดี พนมยงค์ เล่าเรื่องขบวนการเสรีไทย กับความสัมพันธ์ทางการเมือง ขณะดำรงตำแหน่งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ และ “รู้ธ” หัวหน้าขบวนการเสรีไทยกู้ชาติ. (น. 162-174). กรุงเทพฯ: โครงการหนังสือประวัติศาสตร์การเมือง สำนักพิมพ์จักรวรรดินุสรณ์.
- พฤทธิสาน ชุมพล, ม.ร.ว. (2559). *รายงานวิจัยการสังเคราะห์ประวัติศาสตร์บอกเล่า ในสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินีในรัชกาลที่ 7*. กรุงเทพฯ: พิพิธภัณฑ์พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว สถาบันพระปกเกล้า.
- พลกุล อังกินันท์. (2514). ปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลไทยกับรัฐบาลจีนในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. *วารสารธรรมศาสตร์*, 1(2), 129-136.
- รายงานเกี่ยวกับสถานการณ์บางประการในกรุงเทพมหานคร ของพระยาอภิบาลราชไมตรี (ต่อม บุนนาค) เอกอัครราชทูต ณ กรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2492. (2518). พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ คุณหญิงอภิบาลราชไมตรี (รื่น บุนนาค) ณ เมรุวัดธาตุทอง วันเสาร์ ที่ 12 กรกฎาคม 2518. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ห้างหุ้นส่วนจำกัด สำนักพิมพ์สมพงษ์.
- สกินเนอร์, จี. วิลเลียม. (2548). สังคมจีนในประเทศไทย: ประวัติศาสตร์เชิงวิเคราะห์ [Chinese Society in Thailand: An Analytical History] (พรรณี ฉัตรพลรักษ์, ชื่นจิตต์ อำไพพรรณ, ม.ร.ว. ประกายทอง สิริสุข, ภรณ์ กาญจนชัยจิตติ, ปรียา บุญญศิริ, และศรีสุข ทวีชาประสิทธิ์, ผู้แปล). กรุงเทพฯ: มูลนิธิโตโยต้าประเทศไทย และมูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
- สมชัย อนุমানราชชน. (2511). “ประสบการณ์ในการรับราชการในจีน.” ใน ประเพณีการแต่งงานของชนชาวเอธิโอเปีย และประสบการณ์ในการรับราชการในต่างประเทศ.

คณะข้าราชการกระทรวงการต่างประเทศ พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ นายจำเนียร เกียรตินาด ต.ช., ต.ม. อดีตเอกอัครราชทูตวิสามัญผู้มียานาจอเติมประจำ ประเทศเอธิโอเปีย ณ เมรุวัดธาตุทอง วันที่ 17 สิงหาคม 2511. (น. 73-85). พระนคร: โรงพิมพ์พระจันทร์.

สมชัย อนุมานราชชน. (2554). “ระลึกถึงเสด็จในกรมฯ,” ใน 120 ปี พลตรี พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์. (น. 92-102). กรุงเทพฯ: กระทรวงการต่างประเทศ.

สร้อยมุกข์ ยิ่งชัยยะกมล. (2544). นโยบายต่างประเทศของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ต่อ สาธารณรัฐประชาชนจีน (ค.ศ. 1948-1957) (วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ), จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สารสิน วีระผล. (2548). *จิมก้องและกำไร: การค้าไทย-จีน 2195-2396* [Tribute and Profit : Sino-Siamese Trade, 1652-1853] (พรรณงาม เก้าธรรมสาร, รังษี อ้นโสภา, และสมาพร แลคโซ, ผู้แปล; ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, และกัญญิกา ศรีอุดม, บก.). กรุงเทพฯ: มูลนิธิโตโยต้าประเทศไทย และมูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.

สืบแสง พรหมบุญ. (2525). *ความสัมพันธ์ในระบบบรรณาการระหว่างจีนกับไทย* [Sino-Siamese Tributary Relations, 1282-1853] (กาญจณี ละอองศรี, ผู้แปล; ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, บก.). กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.

เสฐียร พันธรั้ง. (2497). *สามแผ่นดิน*. พระนคร: คลังวิทยา.

อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ จอมพลอากาศพื้น รณนากาศ ฤทธาคนี ม.ป.ช., ม.ว.ม., ท.จ.ว. (2530.). กรุงเทพฯ: กองโรงพิมพ์กรมสารบรรณทหารอากาศ.

อนุสรณ์นายโกศล ฮุนตระกูล. (ม.ป.ป.). พระนคร: โรงพิมพ์อรุณการพิมพ์.

อารี สุขาโต. (2501). *ย่าเกาะชุมทรัพย์*. พระนคร: โรงพิมพ์ไทยเชม.

ภาษาอังกฤษ

Chinvanno, A. (1992). *Thailand's Policies towards China, 1949-54*. London: MacMillan Academic and Professional Ltd.

Chinvanno, A. (Ed.). (2021). *Thai Diplomacy: In Conversation with Tej Bunnag*. Bangkok: International Studies Center, Ministry of Foreign Affairs.

Chinwanno, A. (2021). *The Quest for Thai - US Alliance*. Bangkok: International Studies Center, Ministry of Foreign Affairs.

Chen, J. (2002). *Foreign Policy of the New Taiwan: Pragmatic Diplomacy in Southeast Asia*. Cheltenham: Edward Elgar.

- “Chinese Schools in Thailand.” (1957, January). *Free China Review*, 7(1). Retrieved December 24, 2021, from <https://taiwantoday.tw/tr.php?post=626>
- “Chronology.” (1953, October). *Free China Review*, 3(10). Retrieved December 24, 2021, from <https://taiwantoday.tw/tr.php?post=570>
- “Chronology.” (1956, August). *Free China Review*, 6(8). Retrieved December 24, 2021, from <https://taiwantoday.tw/tr.php?post=741>
- “Chronology.” (1957, July). *Free China Review*, 7(7). Retrieved December 24, 2021, from <https://taiwantoday.tw/tr.php?post=632>
- “Editorial: Yeh's Mission - A Success.” (1956, August). *Free China Review*, 6(8). Retrieved December 24, 2021, from <https://taiwantoday.tw/tr.php?post=741>
- Jain, R. K. (1984). *China and Thailand, 1949-1983*. Delhi: Radiant Publishers.
- “Nationalism and Communism in Asia Today.” (1956, August). *Free China Review*, 6(8). Retrieved December 24, 2021, from <https://taiwantoday.tw/tr.php?post=741>
- “Overseas Chinese.” (1954, June). *Free China Review*, 4(6). Retrieved December 24, 2021, from <https://taiwantoday.tw/tr.php?post=572>
- “Overseas Chinese.” (1956, August). *Free China Review*, 6(8). Retrieved December 24, 2021, from <https://taiwantoday.tw/tr.php?post=741>
- “Overseas Chinese.” (1956, November). *Free China Review*, 6(11). Retrieved December 24, 2021, from <https://taiwantoday.tw/tr.php?post=624>
- Skinner, G. W. (1958). *Leadership and Power in the Chinese Community of Thailand*. Ithaca, NY: Cornell University Press.
- “Speech by Generalissimo Chiang Kai-shek before Kuomintang Executive on China's Aims.” (1945, August 24). Retrieved December 24, 2021, from <http://www.ibiblio.org/pha/policy/1945/1945-08-24c.html>.
- Sun, P. Pi. (1972). *Recollections of a Floating Life*. N.P.: n.p.
- “Thailand in the Cold War.” (1951, December). *Free China Review*, 1(9). Retrieved December 24, 2021, from <https://taiwantoday.tw/tr.php?post=588>
- “The U. N. Assembly at Paris.” (1952, March). *Free China Review*, 2(1). Retrieved December 24, 2021, from <https://taiwantoday.tw/tr.php?post=547>

ภาษาจีน

Kuomintang Government Documents. (1947, November 9). Collection no. 001-060100-00001-031, Academia Historica, Taipei.

Kuomintang Government Documents. (1947, November 29). Collection no. 001-060100-00001-032, Academia Historica, Taipei.

Ministry of Foreign Affairs Documents. (1932, July 13 - 1945, October 14). Collection no. 020-101700-0122. Academia Historica, Taipei.

Ministry of Foreign Affairs Documents. (1950, March 15 - 1962, November 14). Collection no. 020-101700-0123. Academia Historica, Taipei.

Ministry of Foreign Affairs Documents. (1956, August 2 - 1960, November 19). Collection no. 020-100900-0072. Academia Historica, Taipei.

Ministry of Foreign Affairs Documents. (1957, April 29 - 1960, October 8). Collection no. 020-100900-0069. Academia Historica, Taipei.